

Hans Karlgren

"Vad skall 'Formosa' behöva heta 'Sri Lanka' för nuförtiden?"

I samband med den pågående översättningen av EG:s regelverk till svenska har frågan ställts på sin spets vad alla olika stater i världen omkring oss skall heta på svenska. Det fanns ingen norm som oförändrad kunde tillämpas. Frågan aktualiseras också av utvecklingen i det forna Sovjetunionen.

Artikelförfattaren, som bl.a. är lingvist och översättare, finner det inte självklart att vi i varje läge skall rätta oss efter vad respektive lands statsledning kallar sitt land på sitt och andra språk. Han diskuterar frågan mot bakgrunden av några allmänna språkliga problem. Vad betyder egentligen det att någon "heter" något? Eller att någon "vill heta" något?

Den som fällde den replik som står som rubrik för detta inlägg är en bildad och beläst person, en kunnig gymnasielektor, som mer än de flesta följer med sin tid i allmänhet och vad som skrivs i hans ämnen, till vilka geografi dock inte hör, i synnerhet. Han har inget emot att lära, men gillar inte att lära om.

Den gode lektorn har fel på en punkt: det är inte Formosa utan Ceylon som döpts om till Sri Lanka. Men han har lite rätt ändå. Utan att dela min väns allmänna motvilja mot förändringar måste jag konstatera att hans undran fäster uppmärksamheten på en i språkliga sammanhang onekligen viktig sak: värdet av kontinuitet. Eller modernare uttryckt: Språkförändringarnas pris. De kräver att vi lär oss nya språkliga former utan att öka vårt vetande i sak. Och blir förändringarna för många och snabba, upphör språket delvis att fungera. Stora avlägsna öar – avlägsna inte bara från oss utan också så att säga sinsemellan – blir förväxlingsbara eller namnlösa.

Vem äger namnen – bäraren eller språkbrukaren?

Den motsatta ståndpunkten, att vi ständigt måste följa med i utvecklingen när världen omkring oss förändras, kommer till uttryck i en insändare nyligen som var upprörd över att Svenska Dag-

bladet i sin rapportering om den senaste fredspris-tagaren talat om "Burma, när landet ju sedan flera år heter Myanmar". Landet "heter" ... det enkla svenska ordet **heter** vore värt en studie i sig. Det röjer en primitiv språksyn, som utgår från ett nästan magiskt samband mellan namn och det benämnda. Länder heter vad de heter, och det är ingenting vi kan göra någonting åt.

Ändå ligger det någonting också i den ståndpunkten. Det är naturligt att betrakta bäraren som högste domare över vad han/hon/den/det vill heta. Så alldeles självklart är dock inte det – vilket man inser om man försöker tänka efter vad det innebär att man "vill heta" någonting.

Suveräna stater bestämmer naturligtvis vad de kallar sig. Det är bland annat just detta som skiljer dem från kolonier, län och kommuner. Det vill säga statsledningen i deras länder bestämmer vad de själva kallar sitt land, och i det internationella umgänget hör det till god ton att inom vida gränser respektera den självvalda namnformen och titulaturen. Men varför skulle bärarna ensidigt få bestämma hur vi på vårt språk uttrycker oss när vi talar om dem?

Rätt och fel eller dåligt och bra

Bägge de nämnda ytterlighetsståndpunkterna utgår från att vi i princip inte har något val. Vi kan

bara vara mer eller mindre välunderrättade eller okunniga. Vi måste rätta oss efter det förflutna respektive omvärlden.

Om vi nu i stället i nordisk språkvårdartradition tror att landsnamn, liksom andra ingredienser i vårt språk, är någonting som vi som brukar det språket kan komma överens om på egen hand utan hänvisning till orubbliga metafysiska sanningar, får vi som vanligt lite oheroiskt väga olika alternativs lämplighet.

Vi noterar argument för att i svensk text välja namnformer som överensstämmer med eller ligger mycket nära den form som används på bärarens språk:

1. Det är praktiskt om alla använder samma beteckningar, vilket blev följden om alla håller sig till bärarens eget bruk.
2. Det är en gärd av aktning mot bäraren om man respekterar hans val.

Och vi finner också argument för att hålla oss med svenskare namn på länderna i vår värld:

1. Det är praktiskt att landsnamnen följer samma språkliga mönster som andra ord i vårt språk så att vi kan uttala, böja och skriva dem och begripa dem.
2. Vi skall om möjligt behålla namn som vi har lärt oss och som för oss har en viss klang.

Jag skall granska dessa argument, ett i taget, och tala om vilka slutsatser jag för min del drar i ett antal fall där vårt språk vacklar.

Vacklar gör det nämligen både i praxis och i de riktlinjer som finns publicerade. Jag ställdes inför problemet när vi skulle göra en officiell översättning till svenska av de EG-dokument som åberopas i EES-avtalet och som får en än mera officiell status vid ett eventuellt framtida medlemskap i EG. Bland dessa finns en lista¹ över världens länder och autonoma områden som närmast skall tjäna handelsstatistiken. När jag skulle översätta denna, fann jag att utrikesdepartementet numera saknar egen länderlista och närmast följer nordiska språksekretariatets icke helt färskna namnlista². En ny Skrivhandbok för UD:s skrivande personal håller på att utarbetas och där kommer anvisningar också att ges om namnformer. Redaktionen för den nya stolta Nationalencyklopedin har i samråd med språkfolk i Lund utarbetat en lista, som välvilligt ställts till mitt förfogande³. Jag har också haft ingående samtal med Svenska språk-

nämnden, som dock självfallet inte vill ta ställning till några nya rekommendationer utan sedvanligt nordiskt samråd och egna utredningar och funderingar. I en svensk utgåva⁴ av ISO:s internationella landsbeteckningar anges också ländernas svenska namnformer, en lista som dock troligen kommer att omarbetas inom något år. Det bör noteras att ISO i detta sammanhang **inte** ger någon rekommendation om enhetliga principer för ländernas namn på olika språk utan nöjer sig just med att fastställa landskoderna. De stora tidningarna, varav flera har korrekturchefer eller motsvarande med stor teoretisk medvetenhet, har också ofta sina egna riktlinjer.

Den svenska översättningen av EG:s länderlista får närmast status av lagtext. Det betyder ju inte att den är bindande språklig norm, och vad som nedan sägs om varför den ena eller den andra formen har valts är författarens personliga bedömningar⁵ och reflektioner, men eventuella överensstämmelser med kommande versioner av de språkvårdande organens anvisningar är inte nödvändigtvis slumpens verk.

Kosmopolitiska svenskar

Det ligger ett praktiskt värde i internationell konformism. Om alla skreve alla geografiska namn lika, skulle vi slippa en del missförstånd och översättningsmödor.

Tyvärr intresserar sig de stora länderna mera för egna gamla konventioner, och kartböcker, än för vad infödingarna tycker och skriver. Och ingen försöker ens att skriva Kairo och Peking som orsborna gör.

Ansträngningar görs dock att skapa internationell samstämmighet, främst med tanke på kartografiska behov. FN ordnar regelbundet konferenser om standardisering av geografiska namn och har en expertgrupp ("UNGEGN"), där också Sverige och Finland är företrädare, som sammanträder dessemellan, i syfte att åstadkomma en internationell ortnamnsförteckning jämte rekommendationer för translitterering och transkribering. Den svenska delegaten i den arbetsgruppen, Ann-Christin Mattisson vid svenska lantmäteriverket, framhåller med skärpa⁶ att enhetlighet i bruket både på det nationella planet och det internationella är angelägen, inte bara för att kartböcker skall bli enklare att göra och överkomliga i pris utan för att det allt livligare samarbetet över gränserna kräver av oss att vi förstår varandra när

vi talar om orter utanför vårt eget land, även om vi inte talar samma språk; hur länge skall ungdomen behöva bära på ett arv av sårsvenska namn som inte är gångbara annat än på hemmaplan? Skall dagens och morgondagens unga belastas med att lära sig både *Danzig* och *Gdansk*, både *Tartu* och *Dorpat*?

Det ligger mycket i argumentet att enhetlighet besparar oss alla mycket arbete och mycken förvirring. Men det för för långt om man låter detta bli ensamt utslagsgivande. Samma sak skulle ju kunna sägas om många andra delar av ordförrådet. Det blir onekligen enklare att umgås i internationella kretsar om vi vant oss vid att kalla *svavel* för *sulfur* (eller *sulphur*), *nämnare* för *denominator*, *bakomliggande* struktur för *underliggande*, *matris* för *matrix*, *lunginflammation* för *pneumoni*, *Annandag jul* för *Stefansdagen*, osv., osv., men detta har nackdelar när vi talar svenska; alla är överens om att vissa avvikelser "är nödvändiga för inhemskt nationellt bruk av huvudsakligen traditionella och språkliga skäl". Så länge vi nu har olika språk måste vi ta hänsyn till deras inre konsekvens, och då kan man inte betrakta det geografiska namnförrådet som någonting som på något sätt står utanför språket.

En annan sak är att valet av namnform ibland kan vara en angelägen politisk markering. Deri politiska gesten kan kännas särskilt viktig när vi ställs inför valet mellan en namnform som präglats av en kolonialmakt och en inhemsk. En stavningsreform i miniatyr uppfattas då till den kraft och verkan den hava kan som en solidaritetshandling och ett föregripande av det diplomatiska erkännande av en ny regim som den egna regeringen ännu inte förmått besluta sig för.

Det politiska argumentet kan dock verka i motsatt riktning. Vi har ingen anledning att dansa med som nickedockor varje gång en regim väljer en propagandistisk patriotisk benämning. Det är märkvärdigt att svenskar med anspråk på att självständigt ta ställning till världens problem i så stor utsträckning som faktiskt skedde lydigt skrev Tyska demokratiska republiken. Namnet Östtyskland, som det kom att heta i talspråk, var ju a priori inte belastat med negativa associationer utan så ideologiskt och politiskt neutralt man någonsin kan begära, sedan man en gång vant sig vid tanken att det var ett land och inte en zon. Och varför bytte så många nordbor ut S:t Petersburg och Pietari mot Leningrad, även i kretsar som åkte dit för att se på Vinterpalatset och aldrig hade några ärenden till grannens byråkrater? För dem

som inte behövde lyda regimen på platsen var det måhända en ganska onödigt parentes: om man eljest vill använda namnskicket i sympatiaktioner mot regimer som man ogillar, borde det väl inte bara gälla forna kolonier.

Vad beträffar mera avlägsna länder har säkert namnen och namnbytena politiska valörer som vi inte uppfattar. Den som hemmavid har upplevt vilka emotionella svallvågor man kan sätta i rörelse genom att råka skriva ett nynorskt (eller samnorskt eller eljest kontroversiellt) *-a* i stället för *-en* i slutet på ett institutionsnamn i Norge eller *Lahti* i stället för *Lahtis* eller tvärtom borde klampa lite varsammare i främmande terräng. Vad tar vi parti för eller emot när vi byter *Cambodja* mot *Kampuchea*? Det låter på mig som fonologiska varianter, och jag nöjer mig då med att ta fasta på generella svenska rättskrivningsregler och skriver *Kambodja*, vilket svensk press numera också gör.

Skäl för egna namn på andras länder

Det är till att börja med allmänt opraktiskt med ord i löpande text som inte stämmer med ordstrukturen i språket i övrigt.

Man skulle kunna tycka att ett minimikrav vore att ett landsnamn kan skrivas med svenska bokstäver.

Som en artighet mot mottagaren – och av misstro mot postverket i mottagarlandet – kan vi skriva adressen på ett brev till Moskva med kyrilliska bokstäver, men i löpande svensk text skriver vi ju "Moskva" och landsnamnet med våra bokstäver.

I ovannämnda anvisningar från språksekretariatet finns det dock två undantag: *Moçambique* och *Zaire*. Eller ett och ett halvt, eftersom *Zaire* godtas som alternativform. Jag håller styvt på principen att inte gå utanför det svenska alfabetet. Visserligen har det med elektroniska skrivmaskiner blivit lättare att skriva udda bokstäver, men så alldeles lätt är det ändå inte. Man måste lära sig och komma ihåg vissa konventioner, som inte framgår av tangenthuvudena. Svårigheterna illustreras bäst av att landets ambassad, som jag intervjuade för detta ändamål, i telefonkatalogen står under "Mocambiska ambassaden", vilket jag till ambassadens överraskning påpekade.

Vanligt folk skall inte behöva klara textbehandlingens teknikaliteter bättre än ett katalogtryckeri som i årtionden datorsatt svenska telefonkataloger och därvid skrivit flera namn än de

flesta. Det kan vara nyttigt att veta att man på det som i dag bör betecknas som vanliga skrivmaskiner enkelt kan producera sådana tecken om man bara känner tecknets ASCII-nummer, men jag tycker **inte** att det bör ingå i den ofrånkomliga allmänbildningen för den som vill kunna skriva korrekt svenska att *ç* har nummer 135 och *ï* har nummer 139.

Jag rekommenderar därför *Zaire*. På motsvarande sätt bör man slopa diakritiska tecken i *Principe* och *Tristan da Cunha* för att nu ta några exempel på mer eller mindre autonoma områden. Gränsen bör dras vid *é*, som vi ju har också i svenska ord som *idé*. Därför *Sao Tomé*.

För *Moçambique* är det inte alldeles lätt att hitta en stavning inom ramen för svenska alfabetet. På engelska stavas ordet ibland med *z*, vilket enligt ambassaden kan anses korrekt. Men som försvenskning av *Moçambique* är nog *Mozambique* en smula långsökt. Namnet går tillbaka på namnet på en inhemskt kung som regerade där för länge sedan, lärde jag av ambassaden, men formen är portugisisk. Stavningen med *ç* är till för att förebygga uttal med tonande *s*, och ordslutet är en adjektivändelse. Namnet betyder "den mosambiska" (ön, eftersom namnet ursprungligen avsåg en ö i floden). Landets inbyggare talar ett antal olika språk, med det gamla kolonialspråket portugisiska som gemensamt förvaltningspråk. Att framhäva det portugisiska är inte särskilt angeläget för oss. Vi behöver ju heller inte varnas för frestelsen att göra *s* tonande. Mot denna bakgrund vore *Mosambien* välmotiverat*, men jag nöjer mig tills vidare med att föreslå *Mosambik*.

Några landsnamn stavas av språksekretariatet – och Nationalencyklopedin – med *c* där vanlig svensk rättsskrivning kräver *k*. Jag väljer i stället *Kanada*, *Kuba*, *Mexiko*, *Kamerun* och *Madagaskar*. Dessa är också för närvarande dominerande i dagspressen; Standardiseringskommissionen är också på flera punkter svenskare i sin ortografi än

språkvårdarna: *Kuba*, *Madagaskar*, *Kanada*, *Mexiko*, *Nya Kaledonien*. – Formerna med *k* torde vara äldre: en övergång till *Canada* och *Cuba* är inte sällan en lättköpt markering av en kosmopolitisk hållning.

Sådana skrivsätt skapar en alldels onödig ortografisk oreda, som vore ett ovälkommet arv till kommande generationer. Svenska Akademiens ordlista skriver sålunda att *kanadensisk* avser "invånare i Canada". Så kan vi ju inte ha det.

Visar man respekt genom att härma det inhemska skrivsättet? Kanske. Men en försvenskad stavning kan också tvärtom ses som uttryck för intresse. Om vi inte besvärar oss med att skapa ett användbart svenskt namn för ett land, tyder ju det på att begreppet inte spelar någon större roll i vårt medvetande.

Påsk

Många namn har ett ordled som på annat språk har en klar betydelse. Detta bör i regel översättas. *New Zealand* bör rimligen kallas *Nya Zeeland*. *Isle of Man* är ett gränsfall: *Manön* låter (i motsats till *fi*. *Mansaari*) främmande; *isle* kan väl försvaras eftersom det inte är gängse nuengelska utan har lite av namnkaraktär.

Helt ovidkommande är engelska eller franska ordled när landet eller trakten inte är engelsktalande. *Påskön* och *Julön* vittnar naturligtvis om kolonisternas och "upptäckarnas" vonobelperspektiv men de har en mening och en historia; att blanda in just engelska i sammanhanget och tala om *Easter Island* och *Christmas Island* är obefogat. Och att tala om *Woodlark Island* är onödig prosaisering i våra öron: de gamla kolonisationsörerna, som liksom Kolumbus i dag anses vara antingen hjältar eller skyldiga till "folkmord, slaveri, miljöförstöring" för att citera svenska presskommentarer med anledning av 500-årsfirandet, var i alla fall inte utan sinne för romantik. Vem skulle inte vilja resa till *Trädlärkeön* i Söderhavet? Skall vi byta namn på ön, måste bytet vara radikalt och skälet väsentligt, t.ex. att man vill ta fasta på människorna och inte bara faunan på ön.

Titelsjuka

Det officiella landsnamnet innehåller icke sällan ett slags titel som beskriver själva statsbildningen. Vi bortser av tradition från dessa när det gäller

* Valet mellan *-ia* och *-ien* skulle kunna fylla en egen artikel. Det är en lexikal variation utan mycket förnuft: tveklöst *Italien*, *Tjeckoslovakien* (vid sidan av äldre *Tjeckoslovakiet*; jfr *Lombardiet* m.fl.) och *Mauretanien*, liksom väl *Colombia* och *Liberia*. De flesta skriver *Malaysia* (men förstås *Malacka-halvön*) men några, däribland Standardiseringskommissionen, *Malaysien* och *Somalien*. I huvudsak, som Bengt Sigurd påpekar, en tämligen godtycklig lexikal variation som bl.a. beror på när namnet kom in i vår sfär.

t.ex. Brasilien. Att landet är Brasiliens förenta stater intresserar oss i allmänhet inte. Och vi skriver utan vidare spisning *Finland*, inte *Republiken Finland*.

Skall vi på motsvarande sätt förenkla *Sydafrikanska republiken* till *Sydafrika*, *Centralafrikanska republiken* till *Centralafrika* och *Mikronesiska federationen* till *Mikronesien*? Avser påhängen ovidkommande statsrättsliga detaljer som vi inte vill belasta minnet med, eller är det tvärtom så, att vi bör avvisa anspråken från dessa stater att företräda hela det geografiska området i fråga? Jag har inget generellt svar; i de tre exempelfallen svarar jag ja, nej, nej.

Anspråksfull diskretion

Det mest kända exemplet på sådana appellativa namn är *Amerikas Förenta Stater*. Landets interna organisation i delstater angår oss inte när landet uppträder som en aktör på den internationella arenan, men vi kan bara i mycket informella situationer nöja oss med *Amerika* och bortse från resten av de bägge kontinenterna. På senare tid har det blivit allt vanligare att skriva och säga *USA*. Så skriver även Standardiseringskommissionen, med *Amerikas Förenta Stater* som alternativ. Det är torftigt men när namnet på landets eget språk är så torftigt som det är, är den bästa lösning som finns i sikte att ta fasta på kortformen, bortse från härledningen och skriva *Usa* – och uttala det tvåstavigt som *rusa* utan *r*. Man kan undra över varför detta uttal ännu är så sällsynt som det är, åtminstone i Stockholm; på finska torde tvåstavigt uttal inte vara ovanligt.

Värre blir det med ett annat välbekant land, det som i dagligt tal kallas *England*. Landet kallar sig internationellt oftast *United Kingdom* eller *U.K.*, vilket ju är helt innehållslöst. (Den fullständiga namnformeln är så lång att den sällan går att använda). De flesta länder har en gång varit mindre, och de flesta konungariket förtjänar epitetet "Förenad". Vår medeltidshistoria handlar till stor del om hur Svealand och Götaland förenades, och dessa i sin tur uppstod dessförinnan ur mindre block genom historiska skeenden väl värda att minnas respektive utforska, men det är fördenskull inte rimligt att påminna om dem varje gång landet skall omtalas. *U.K.* ger inte bara överflödigt statusinformation; det gör detta i stället för att ange nationell identitet. Det står ju inte vilket kungarike! En sådan lågmäld anspråksfull-

het är utan motstycke – annat än i den unika brittiska seden att ge ut frimärken utan landsnamn eller att i det internationella umgänget presentera sig med institutionsnamn, såsom *The Royal Statistical Society*, som noga preciserar huruvida de är kungliga eller ej men inte ger någon som helst geografisk antydning. När ingenting sägs, är det *brittisk* som gäller.

Det kan tyckas lite senkommet att demonstrera mot brittisk imperialism, men sådan etnocentrism bör vi väl ändå inte ställa upp på.

I Sverige skriver vi, och det gäller även de officiella översättningarna av alla EG:s rättsakter, *Storbritannien*, ofta oavsiktligt anpassat till svensk fonologi: *Storbrittan(n)ien* **.

Egentligen är även *stor* en relik från fusioner i det förflutna. Eftersom vi inte känner något annat Britannien än detta stora, skulle jag helst vilja slopa förledet också och skriva *Brittannien*, med två *t* som i stamordet *britt* och i *brittisk*. Tills vidare är min praktiska rekommendation dock lite fegt *Storbritannien*.

Förändringens pris

Vi kommer så till sist tillbaka till det konservativa argumentet för särsvenska namnformer: att det har hetat så förr. Beskrivningar av det förflutna är

* Detta vållade viss huvudbry när det framkom att "United Kingdom" i det citerade dokumentet¹ definieras som "Great Britain, Northern Ireland, Channel Islands and Isle of Man". Översättningen blev "(Storbritannien) med Nordirland, Kanalöarna och Isle of Man".

** Det kan vara intressant att notera att ISO:s bokstavskoder för det land som i ISOs engelska lista kallas United Kingdom är *GBR* respektive *GB*, alltså inte *UK*. Detta mot bakgrund av att ISO beträffande koderna uttalar: "Den grundläggande principen vid utarbetandet av de alfabetiska koderna i denna internationella standard har varit att bokstavskombinationen för ett land skall kunna associeras med landets namn på engelska eller franska, men även på andra språk. Vid tillämpningen av denna princip har ett land vanligen tilldelats en bokstavskombination som ansluter till den kortare benämning under vilken landet är allmänt känt. Härvid har i möjligaste mån undvikits att återspegla politisk status."

aldrig i sig skäl för beslut om framtiden men det kostar att ändra. Hur mycket?

Som rådgivare när det gäller kommersiella namn – företagsnamn och varumärken – har jag många gånger för oerfarna företagsledare måst förklara vad ett namnskifte kan beräknas kosta. Helst bör man välja livsdugligt namn från början, men visst kan ett namnbyte i vissa situationer vara en mycket lönsam investering. Det räcker dock inte att ett nytt namn är bättre: själva skiftet är alltid påfrestande. Inget företag har råd att byta namn varje gång det får en ny VD. Man måste försöka uppskatta den företagsekonomiska kostnaden: Vad kostar det att inarbeta ett nytt namn, vad kan man vinna med det och hur många tappar man bort som aldrig lär sig det nya namnet? Det går inte att sätta säkra siffror annat än på vad reklamkampanjen kostar som introducerar nyheten, och redan det beloppet brukar vara nog så imponerande.

En samhällsekonomisk kalkyl blir än osäkrare. Men dyrt blir det, det vet vi med bestämdhet. Om vi antar att det krävs samma ansträngning att stoppa in en ny glosa i tusen personers huvuden som att stoppa in tusen glosor i en persons skalle, kostar det lika mycket att lära några miljoner svensktalande personer att kalla Burma för Myanmar som det skulle kosta att lära tusen nordbor elementär burmesiska; kalkylen är naturligtvis helt ovetenskaplig men kan kanske ge en aning om storleksordningarna. Ville vi ge landet så mycket uppmärksamhet, kan man ju undra om inte landet skulle vara mera betjänt av tusen amatörambassadörer än av en utbredd kunskap om blott och bart ett nytt namn. Men naturligtvis vill vi inte offra så mycket på ett asiatiskt land, och resultatet blir kunskapsförlust. Burma/Myanmar riskerar att bli anonymt. Övre Volta (numera Burkina Faso) fick inte en plats i centrum genom att kasta det gamla namnket utan försvann från mångas karta. De gamla skolkunskaperna blir värdelösa och det är inte säkert att deras plats fylls av reminiscenser från tidningsläsning. Det finns så mycket annat att tänka på.

Ceylons brända dalar

Det är mer än arbetstid och kunskaper som kan tappas bort på vägen.

Ett geografiskt namn är ju inte bara ett medel att utpeka en ort eller ett område. Till dem har knutits föreställningar, förväntningar, farhågor, roman-

tiskt skimmer, en kommersiell tradition eller vad det i olika fall kan vara. Paris är alltid Paris, och ordet – med uttalat *s* – är en del av vår verklighet, inte bara fransmännens. Kring ordet har avlagrats generationer av svensks upplevelser, förhoppningar och besvikelser. *Paris* är namnet på den stad, där Strindberg led helvetets kval, den i vars ateljéer något av det finskaste som målats har kommit till och debatterats, den där så många av oss vanliga svenskar har känt första fläkten från Stora Världen, den dit ännu flera har längtat men aldrig fått komma. *Hamburg*, med *j* i uttalet som i *Göteborg*, är bland mycket annat en av våra gamla handelsgrannar. Det är nog för de flesta självklart att vi inte svenskar emellan klipper bort de associationerna genom att mer eller mindre sakkunnigt uttala orden med korrekt franskt och tyskt uttal. Jag tror knappast att folk skulle ta fel på ort om man sa *Pari*, men det skulle bli fel klang. Och inte vill vi byta ut det legendariska *Venedig* mot något annat: "Se Venedig och sedan dö", säger vi ibland och menar det nästan. *Venezia* har vi ingen sådan relation till.

Ingen förordar ju heller att vi skulle kalla Frankrike och Italien och Spanien för annat än vad vi har kallat dem under århundraden. Varför då viljelöst byta namn på Tredje Världens länder så snart de byter regim? Är det en billig sympatiaktion på avstånd? Eller är det symtom på att vi egentligen varit och förblivit ganska likgiltiga för dem och stavar om dem lika ointresserat som vi ändrar anteckningen om landsnummer i telefonkatalogen?

"Från Nova Zemblas fjäll till Ceylons brända dalar, varhelst en usling finns, han är min vän, min bror" – ja, men Sri Lanka-bon försvann bortom synranden. Är han gul, manne, eller – som afrikaner kallades på fornsvensk tid – en blåman?

Slutsats

Den slutsats jag hoppas läsaren skall dra är att det inte är självklart att vi i varje läge skall rätta oss efter vad andra säger, ens när de talar om vad de heter. Det är heller inte självklart att vi skall säga som vi alltid har sagt och belasta generation efter generation för all framtid med traditionella särsvenska former. Dessvärre måste vi väga fördelar mot nackdelar hos olika landsnamn – som vi i språkvårdande arbete gör med alla andra ord som ingår i vårt språk.

¹ Kommissionens förordning (EEG) nr 91/91 av den 15 januari 1991 om ländernomenklatur för statistiken över gemenskapens yttre handel och statistiken över handeln medlemsstater emellan, Europeiska gemenskapernas officiella tidning, nr L 11/5.

² Statsnavn och nasjonalitetsord/Maiden nimet ja kansallisuuksien nimitykset, Nordisk språksekretariats skrifter 7, Utgitt i samarbaid med språknemndene i Norden, 1987. Listan är fyrspråkig.

³ Den nya Nationalencyklopedin har haft anledning att systematiskt tänka igenom just namnfrågor. Karina Vamling, vid institutionen för lingvistik i Lund som för Nationalencyklopedins behov har utarbetat riktlinjer, och Nationalencyklopedins redaktionsledning har haft vänligheten att låta mig ta del både av de listor över namn de har kommit fram till och av resonemangen bakom.

⁴ Standardiseringskommissionens publikation Landsbeteckningar/Codes for representation of names of countries. SS-ISO 3166, Stockholm 1990. Denna standard, som enligt sin inledning har tillkommit i samråd med 17 internationella organisationer, från FN till

Världshälsoorganisationen, fastställer "universellt användbara koder", nämligen tvåställiga bokstavskoder (SE och FI, för att ta ett par näraliggande exempel), tre-ställiga bokstavskoder (som FIN och SWE) och sifferkoder (som 246 och 752). (Det förvånar nog ingen att EG i det citerade dokumentet har infört egna landsnummer, och i andra dokument ytterligare andra landsnummer, för både EG-länder och övriga.) Bokstavskoderna har delvis hämtats ur de landsbeteckningar för fordon som angivits av myndigheterna i de stater som följer Vägtrafikkonventionen (1949 och 1968). – Jag tackar Susanne Björkander, ITS, för upplysningar om arbetet.

⁵ Författaren tackar för synpunkter som muntligen framförts av Mikael Reuter, Helsingfors, Bengt Sigurd, Lund och Ann-Christin Mattisson, Uppsala.

⁶ Personligt meddelande. Jfr också den lilla polemiken kring svenska kartböckers namnskick i Geografiska notiser (Allan Janson, 1990:1 s. 48, Mats Halling & Ann-Christin Mattisson, 1990:3 s. 139, och Alan Janson 1990:4 s. 190).

⁷ Halling & Mattisson, a.a.